

MOROVIĆ, crkva Majke Božje

je rad na velikome rezbarenome pjevalištu što se još nalazi u svetištu zadarske katedrale. Kor se sastoji od dva krila s po dva reda sjedala bogato ukrašenih u stilu mlet. cvjetne gotike; veličinom i rezbarijama ističu se nadbiskupovo i knežvo sjedalo. God. 1426. M. se obvezao nadbiskupu Blažu Molinu da će izdjelati za stolnu crkvu oltarnu pregradu s raspelom, likovima Sv. Marije, Sv. Ivana i apostola. Čitavu kompoziciju, rađenu po uzoru na letner crkve Sv. Marka u Veneciji, oslikao je i pozlatio slikar Ivan Petrov iz Milana (1431). Od toga se djela (demontrano već u XVI. st.) sačuvalo raspelo i deset kipova apostola. Nisu sačuvana dva svetojhraništa koja je M. izradio za katedralu i crkvu Sv. Marije Velike (1422). Očito je da su pod njegovim utjecajem nastala i korska sjedala rapske i trogirske katedrale.

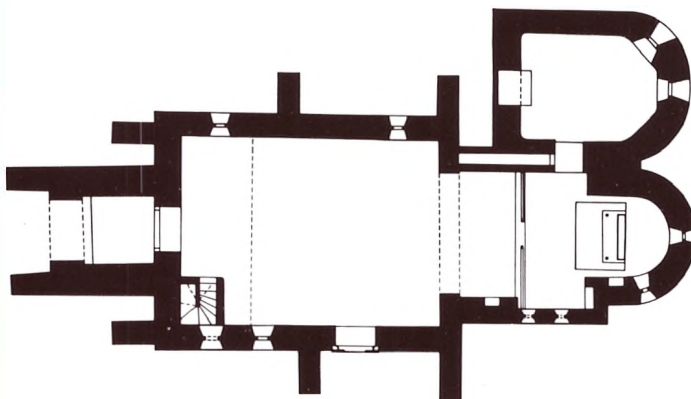
LIT.: C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959, str. 78–81. — I. Petricoli, Umjetnička obrada drveta u Zadru u doba gotike, Zagreb 1972. I. Pet.

MOROVIĆ, naselje i srednjovj. grad J od Šida, Vojvodina. Spominje se kao mađ. grad 1154. U XIV. st. pripadao obitelji de Maroth. Od 1476. posjeduje ga kralj Matija Korvin, potom njegov sin Ivaniš i dr. Turci su ga osvojili i držali sve do 1688, kada propada.

Na rimokat. groblju nalazi se župna crkva Majke Božje koja se ubraja među najstarije uočuvane arhit. spomenike Srijema. To je romaničko-gotička građevina; na romaničku crkvu dograđena je u XIV. st. viša gotička lađa sa zvonikom na pročelju (iz istoga je doba i gotička kapela sa sjev. strane crkve, a tada je povišena i apsida). Sastoji se od pravokutnoga broda i svetišta podijeljena na kvadratičan kor i polukružnu apsidu izduženih strana, a pred zap. pročeljem je zvonik kvadratična tlocrta, koji u visini drugoga kata prelazi u oktogonalni oblik. Uz kor se nalazi sakristija s izvana polukružnom, a iznutra trostranom apsidom. Zvonik i zidovi broda ojačani su masivnim stepenastim kontraforima (naknadno prizidanim). Prostor broda i sakristije pokriva ravni strop, dok je korni kvadrat presvođen bačvastim svodom, a apsida polukulatom. Nad svodom se nalazi prostorija (zbjeg?) u koju se pristupa kroz uski hodnik izveden u sjev. zidu svetišta. Crkva je sagrađena od opeke, a kamen je upotrijebljen samo za arhit. detalje. — Stradala je od Turaka 1664, potom je obnovljena 1723–25. i nakon toga 1898. i 1940.

LIT.: G. Szabo, Morović u Srijemu, Hrvatska prosvjeta, 1915, 2. — Isti, SG. — M. Gašić, Povjest župe i mjesta Morović, Đakovo 1937. — R. Šmit i D. Bošković, Srednjovekovni gradovi u Vojvodini, u zborniku: Vojvodina, I, Novi Sad 1939. — M. Milošević, Nekoliko arhitekton-

skih objekata iz prošlosti Vojvodine, Grada za proučavanje spomenika kulture Vojvodine, 1958, 2. — V. Gvozdanović, Crkva Majke Božje u Moroviću, Peristil, 1969–70, 12–13. — D. Vukičević-Samaržija, Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji, Zagreb 1986. R.

MOROVIĆ, tlocrt crkve Majke Božje

MORPOLAČA, selo nedaleko od Benkovca. Na starome groblju je romanička crkva Sv. Petra sa zvonikom na pročelju i polukružnom apsidom. Na groblju oko crkve ima više stećaka. Kraj nedalekih Škorića kuća poč. stoljeća je pronađeno više starohrv. grobova u kojima je bilo oružja, oruđa, keramičkih posuda i nakita.

LIT.: J. Belošević, Materijalna kultura Hrvata od 7. do 9. stoljeća, Zagreb 1980, str. 64.

MOSES (Mosé), Albert, slikar (Varaždin, 25. XII. 1835 — Beč, 4. III. 1903). Studirao na bečkoj Akademiji 1850–56 (K. Blaas i P. J. N. Geiger). Živio u Beču, Varaždinu, Zagrebu, Đakovu, putovao po Italiji. Slikao je žanr-prizore, krajolike, crkv. slike i portrete (*Franjo Josip*, 1857; *Amalija Horvat*, 1857; *Kornelija Kukuljević*, 1855–60; *Franjo Krežma*, 1876; *Dama s hermelinom*, 1877). U njegovim ranijim radovima ima obilježja bidermajera (u štafaži), u kasnijima prevladava uljepšavajući realizam. Izlagao je u Beču (1873, 1874) i Zagrebu (1874, 1876, 1877, 1891).

LIT.: M. Mirković, Albert Moses ili Mosé, Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin, 1961, 1. R.

MOSINGER, Franjo, fotograf (Zagreb, 26. I. 1899 — 14. I. 1956). Započinje studij arhitekture u Beču. God. 1918. vraća se u Zagreb i preuzima očevo fotografski atelje i svjetloslikarski zavod u Illici 8. Na izložbi u Salonu Ulrich (1926) predstavio se i fotografijama koloriranim pastelom (*Djevojčica*, 1926) oslanjajući se na uzore i slikoviti stil bečke škole. Oko 1930. radi portrete uglavnom umjetničkih ličnosti. Ciklusom fotografija *Lice grada* (1932) približava se estetici tzv. nove stvarnosti, a u pojedinim ostvarenjima čak dadi i nadrealizmu (plakat-fotomontaža *Lice grada*). — Samostalno izlagao u Zagrebu (1922, 1926, 1927, 1931, 1932).

LIT.: I. Kršnjavi, Franjo Mosinger (katalog), Zagreb 1927. — M. Tonković i V. Maleković, Fotografija u Hrvatskoj 1848–1951 (katalog), Zagreb 1994. K. Ma.

MOSINGER, Rudolf, fotograf (Varaždin, 1865 — Beč, 9. X. 1918). God. 1885–87. boravi u Beču, gdje stječe naobrazbu fotografskoga majstora. U Varaždinu 1889. osniva vlastiti fotografski studio a ubrzo i podružnicu u

MOST KRAJ VRATA OD PILA U DUBROVNIKU

Rogaškoj Slatini. God. 1894. nastanjuje se u Zagrebu gdje 1898. osniva Prvi hrvatski fotografski artistski zavod u Ilici 8. Snimao po Crnoj Gori 1910. i o tome objavio dvije knjige. Njegove su fotografije tehnički izvanredno kvalitetne (radio i svjetloslikarske reprodukcije u boji slika iz Strossmayerove galerije). U ranim radovima prevladavaju svijetle slike, (*Asistentica Bukovan*, 1898); poslije toga radi portrete na tamnoj pozadini (*Napoleon Spun Strižić*, 1908). U hrv. fotografiju uveo nov izduženi format (tzv. format Mosinger).

LIT.: N. Grčević, Fotografija devetnaestoga stoljeća u Hrvatskoj, Zagreb 1978. — M. Tonković i V. Maleković, Fotografija u Hrvatskoj 1898–1951 (katalog), Zagreb 1994. K. Ma.

MOSLAVINA → POPOVAČA

MOST. Najstariji sačuvani mostovi u nas potječu iz rimskoga doba. Most na rijeci Plitvici u Jelkovcu kraj Varaždina građen je od velikih kamenih kvadara s dva segmentna luka raspona 5,6 m (neprimjereno je popravljen 1957). Most na J ulazu u Nin, sagrađen poč. I. st. (natpis na kamenoj ploči nađenoj 1939. u selu Vrsi), do danas je doživio mnoge obnove; ant. dijelovi ostali su samo kao spoliji. Sačuvani su ostaci rim. mosta kraj Solina. U II. svj. ratu srušeno je više rim. kamenih mostova koji su tijekom vremena djelomice izmijenjeni: Vezovića most blizu izvora Čikole, most kraj tzv. Velike galije na Jadru, mostovi na Cetini u Trilju i na Bednji u Novome Marofu.

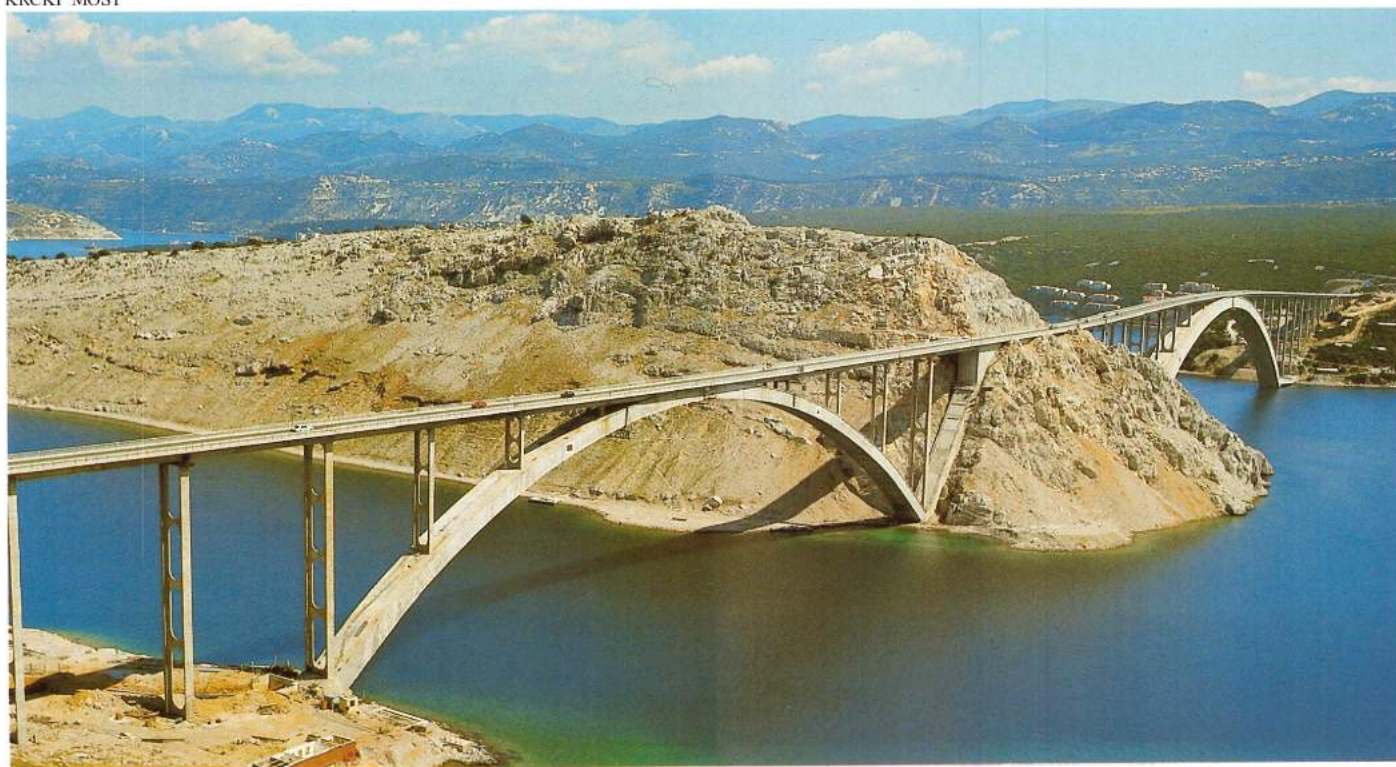
Srednjovjekovni izvori spominju mnoge mostove, ali se njihovi ostaci nisu sačuvali. U XV. st. podignuta su u sastavu dubrovačkih zidina tri skladna kamena mosta: prvi uz tvrđavu Revelin s rasponom luka 12,2 m (oko 1450); drugi kraj vrata od Pila s tri luka raspona 6,7 m (1474, graditelj P. Miličević) i treći, sličan prethodnomu, uz vrata od Ploča (1487). Ti mostovi imaju ograde od kamenih ploča s otvorima u obliku četverolisti; s unutrašnje strane ograda su kamene klupe, a rukohvati i vijenci su bogato profilirani. Svodovi su im od sadre, a čeonci zidovi od vapnenca. — U XVI. st. građeni mostovi na Dobri kraj Novigrada i na Čikoli blizu Drniša, a u XVII. st. most u sastavu manastira Dragovića (1694, danas pod vodom akumulacije Peruća), te most od opeke na ulazu u dvorac Valpovo s pet otvora različitih po veličini i obliku (polukružni, segmentni i elipsasti). — Tijekom druge pol. XVIII. i XIX. st. sagrađen je niz kamenih mostova. Zanimljiv je dvokatni most na Jozefinskoj cesti kraj Tounja ukrašen skulpturama (donji dio iz 1775, a 1836. dogradio J. K. Knežić gornji kat), most u Sinju (1784), na Mrežnici u Oštarijama (1814), vrlo uspješni mostovi na Lici u Kaluderovcu (1840) i Budaku (1852, oba srušena u II. svj. r.), mostovi na Zrmanji u Žegar i Prandalju, na morskome rukavcu u Vrboskoj na Hvaru, niz mostova iz napoleonskoga doba u okolici Dubrovnika. Od opeke je građen most na Karašici u Valpovu (1800).

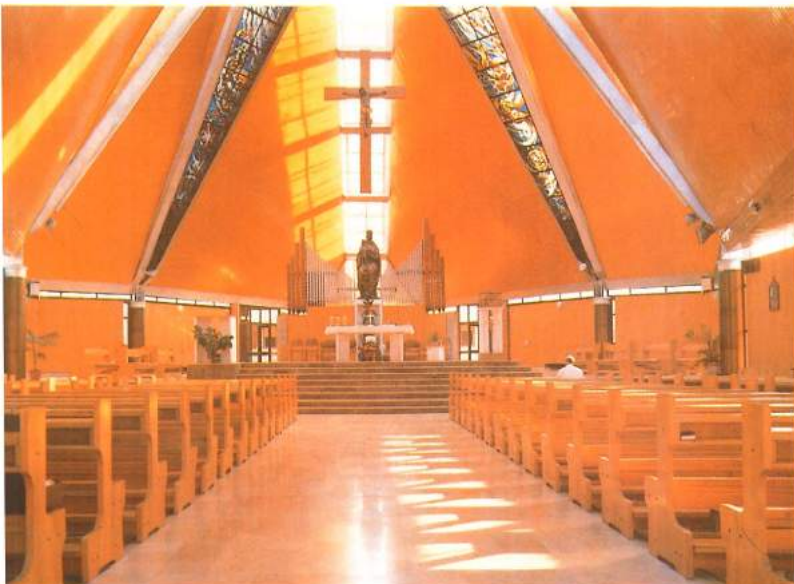
KRČKI MOST

A. MOSES, *Portret Samuela Leitnera*. Varaždin, Galerija slika

Sred. XIX. st. počinje gradnja željezničkih pruga, te, s tim u svezi, upotreba novih materijala u mostogradnji — čelika i, nešto kasnije, armiranoga betona. Između dvaju svj. ratova gradi se mnogo mostova; oni većega raspona izvide se uglavnom od čeličnih rešetkastih konstrukcija. U Zagrebu u to vrijeme djeluje *Milivoj Frković*, koji projektira brojne mostove od kamena (na Kupi u Sisku, 1934; na Lici kraj Kosinja, 1936; u

MOSTAR, unutrašnjost katedrale

Novome i Crikvenici), čelika i od opeke (na Vuki u Adi, 1939). God. 1939. prema njegovu je projektu sagrađen cestovni tzv. Savski most u Zagrebu; tu je prvi put u svijetu primijenjena spregnuta konstrukcija (čelični nosači preko kojih je postavljena kolnička ploča od armiranoga betona).

U razdoblju nakon II. svj. r. sagrađeno je mnogo mostova od kojih su neki po postignutim rasponima i smjelosti konstrukcije vrijedna ostvarenja u svjetskim razmjerima. Po projektima *Krune Tonkovića* sagrađeni su mostovi na Krki blizu Skradina (1953–56) s rasponom luka od 90 m (upotrebljeni su čelični lukovi starije konstrukcije), na Korani u Slunju (1958), Most slobode u Zagrebu (1959), na Korani u Karlovcu i kraj Plitvičkih jezera, te na Savi (Jankomir) u Zagrebu. Projektant vitkoga čeličnoga mosta raspona 155 m preko Novskoga ždrila kraj Maslenice je *Vojislav Draganić* (1959; srušen 1991). Među djelima *Dimitrija Čertića* važni su mostovi od prednapetoga betona: na Neretvi kraj Rogotina (1966) te na Savi i Uni kraj Jasenovca (1972). *Ilija Stojadinović* projektirao je tri

A. MOTIKA, *Vaza*. Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt

vrlo važna lučna mosta od armiranoga betona: most preko Šibenskoga zaljeva, raspona 264 m (1966), Paški most (1968), koji spaja otok Pag s kopnom, raspona 193 m i Krčki most koji spaja otok Krk s kopnom (1980), s dva luka raspona 244 i 390 m, što je do sada najveći izvedeni betonski luk na svijetu. Primjer oblikovno vrlo uspjeloga visećega mosta je pješački most na Dravi u Osijeku, djelo *Branimira Tripala*, koji je projektant i nekoliko čeličnih mostova (na Dunavu kraj Bezdana). Most preko kanjona Rječine u Rijeci, građen 1984, ima elegantni luk raspona 132 m i lijepo se uklapa u okolinu (projektanti *Krešimir* i *Zlatko Šavor*).

LIT.: *N. Katanić i M. Gojković*, Građa za proučavanje starih kamenih mostova i akvedukata u Hrvatskoj, Beograd–Zagreb 1972. — *M. Trojanović*, Savremeni mostovi od armiranog i prednapetog betona, Beograd 1974. — *K. Tonković*, Priče o građenju, Zbornik radova Građevinskog fakulteta u Zagrebu, 1976. Da. V.

MOSTAR, grad u Hercegovini; kulturno, gospodarsko i političko središte. Najstariji nalazi su ostaci dviju kršć. bazilika: u Sutini u 5. predgrađu i na Cimu (očuvana oltarna pregrada), na Z. periferiji; obje iz razdoblja V–VI. st. Manje naselje u vlasti Vladislava Hercegovića spominje se prvi put 1452; od građevina iz toga doba očuvana je manja kula nizvodno uz Stari most. Pod sadašnjim imenom M. se prvi put spominje 1469.

Najvažniji arhit. spomenik je kameni *Stari most*, izgrađen 1566–67, porušen u ratu 1993. Uz pojedinačne spomenike isl. arhitekture (džamije, hamami) ističu se arhit. cjeline (stara čaršija) s vidljivim dalm. utjecajima. Kula sa satom (nastala prije 1636), kvadratne osnove, formalno pripada gotici. Franjevački samostan iz XV. st. ponovno je sagrađen 1890, a župna crkva Sv. Petra i Pavla 1849 (razorena u ratu 1992). Iz doba austr. uprave potječe trg *Rondo*, te nekoliko zgrada (hotel »Neretva«, Gradsko kupalište, zgrada Gimnazije). Mostarska katedrala posvećena Majci Crkve moderno je arhit. rješenje (još u gradnji). — *Galerija prijateljstva* mostarske biskupije osn. 1989. izlaže djela više od 250 suvremenih hrv. umjetnika. — Grad i spomenici teško su stradali u ratu 1992–94.

LIT.: *F. Škunca, A. Badurina i B. Škunca*, Sakralni prostor tijekom povijesti i danas, Zagreb 1987. — Zbirka umjetnina mostarske biskupije (katalog), Zagreb 1992. R.

MOŠĆENICE, naselje sa srednjovj. utvrđenim gradom nad I. istarskom obalom kraj Mošćeničke Drage; vjerojatno naseljen već u prapovijesti.

Na mjestu najlakšega prilaza, uz liburnijsku cestu, nalaze se gradska vrata, obnovljena 1642; branila ih je kvadratična kula. Pred vratima se nalazi loža, tzv. Stražnica. Vanjski zidovi perifernih kuća građeni kao gradske zidine, kružno zatvaraju zbijeno tkivo zgrada. Raspored gradskih inzulaa i unutrašnjih komunikacija veže cijelo naselje u jedinstven i nedjeljiv organizam. Na vrhu brijega, kamo radijalno vode prolazi, dominiraju masivan zvonik (dobio kupolu 1658) i trobrodna župna crkva Sv. Andrije, barokno presvođena (svetište sagrađeno prije 1701, trobrodni prostor ureden 1785–94). Na gl. se oltaru nalazi pet kamenih kipova J. Contierija (drugo desetljeće XVIII. st.); bogato rezbarene korske klupe pripisuju se M. Ziereru (1699–1704). U crkv. je lapidariju kamena pučka plastika iz XVII. st. Orgulje iz 1847. djelo su Petera Rumpela. Reprezentativno obrađena pročelja imaju kuće Negovetić-Dešković iz XVI. st. i Negovetić iz 1770. Pokraj grada su crkvice s karakterističnim trijemovima: Sv. Sebastijan iz 1501. i Sv. Bartol iz 1628.

LIT.: *R. Strohal*, Mošćenice, ZNŽO, 1934, 2. — *B. Fučić*, Ars non idonea, Bulletin JAZU, 1957, 2. — *Horvat–Matejčić–Prijatelj*, Barok. — *J. Meder*, Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb 1992. B. F.

MOTIKA, Antun, slikar (Pula, 30. XII. 1902 – Zagreb, 13. II. 1992). Studirao kiparstvo na Akademiji u Zagrebu 1921 (R. Valdec), poslije se opredjeljuje za slikarstvo i diplomira 1926 (M. Vanka, Lj. Babić). God. 1928–29. objavljuje karikature u listu »Koprive« (pod pseudonimom *Lopata*). Usavršavao se u Parizu 1930–31. i 1935. Bio je srednjoškolski nastavnik u Mostaru 1929–40, potom 1941–61. profesor na Školi primijenjene umjetnosti u Zagrebu. Samostalno izlagao od 1933 (Zagreb, Rijeka, Split, Beograd). Sudjelovao je na Bijenalu u Veneciji (1942, 1952), bio zastupan na izložbama »Polu vijeka jugoslavenskog slikarstva« (Zagreb, Beograd, Ljubljana, 1953), »Nadrealizam i hrvatska likovna umjetnost« (Zagreb, 1972) i »Tendencije avangarde u hrvatskoj modernoj umjetnosti 1919–1941« (Zagreb, 1982). Retrospektivna izložba priređena mu je u Zagrebu 1974.

Slikarski opus A. Motike izrasta iz bogate i raznovrsne postimpresionističke tradicije eur. slikarstva. Susret s Bonnardovim intimizmom i Dufyjevim kolorističkim vibracijama u Parizu učvrstio ga je u njegovu osnovnome načinu slikarske interpretacije motiva. M. gradi sliku nabačenim potezom kista i dijelovima ploha, pri čemu se crteže naslućuje